

co je to republikánská vláda, nazvali svobodou tuto vládu; ti, kteří žili v monarchii, považovali za svobodu monarchii. Ale nakonec každý národ nazval svobodou ten vládní systém, který nejlépe odpovídal jeho mravům nebo jeho sklonům. Protože pak nemají občané republiky stále před očima viditelné nástroje zla, na které si nařikají, a protože v republice mluví zákony zdánlivě více, kdežto ti, kteří je provádějí, méně, spojuje se obyčejně svoboda s republikou a nepřipouští se, že by mohla býti i v monarchii. Konečně se spojuje svoboda s režimem demokratickým, protože si národ pod ním žijící dělá téměř všechno, co chce, (to se aspoň tak zdá) a protože si mate moc lidu se svobodou lidu.

### Kapitola III. Co je to svoboda.

Je pravda, že v demokratickém státě dělá zdánlivě národ všechno, co chce; ale politická svoboda nezáleží v tom, že se dělá, co se chce. Ve státě, to je ve společnosti, která je ovládána zákony, záleží svoboda jen v tom, že každý může dělat to, co má chtít dělat, a že není nikdo nucen dělat to, co nemá chtít dělat.

Je nutno si ujasnit, co je to nezávislost a co je to svoboda. Svoboda je právo dělat všechno, co dovolují zákony; i kdyby občané mohli dělati to, co zákony zakazují, neměli by více svobody, protože by to směli přece dělat i druzí občané.

### Kapitola IV. Pokračování předešlé kapitoly.

Demokratické a aristokratické státy nejsou státy svobodné svou povahou. Politická svoboda vládne jen ve státech s režimem umírněným. V těchto státech je jen tehdy, nezneužívá-li se tam moci. Je však věčná zkušenost, že každý člověk, který má moc, je nakloněn jí zneužívat; přece však

nalezne určitou mez. Kdo pak by to řekl, že i ctnost má zapotřebí určitého omezení?

Aby nikdo nemohl moci zneužívat, musí to být tak zařízeno, že jedna moc omezuje druhou. Ústava může být taková, že nikdo nebude nucen dělat věci, které zákon nevyžaduje, a nedělat věci, které zákon dovoluje.

### Kapitola V.

#### O cíli různých vládních systémů.

Ačkoli všechny státy mají týž všeobecný cíl, totiž udržeti se, přece každý stát má vedle toho svůj cíl zvláštní. Cílem Říma bylo zveličení státního území; cílem Sparty byla válka; náboženství bylo cílem zákonů židovských; obchod byl cílem staré Marseille; veřejný klid byl cílem čínských zákonů; plavba cílem zákonů rhodských; přírodní svoboda cílem divošských kmenů. Všeobecným cílem států despotických je rozkoš panovníka; cílem monarchie sláva monarchy a sláva státu; cílem polských zákonů byla nezávislost každého jednotlivce a – to z toho nutně vyplývá – útisk všech.

Je však přece na světě národ, jehož ústava má za přímý cíl politickou svobodu. Prozkoumáme zásady, na kterých tato svoboda spočívá. Jsou-li dobré, svoboda se tam obrazí jako v zrcadle.

Není tak těžké objevit politickou svobodu v ústavě. Možno-li ji vidět tam, kde skutečně jest, proč ji hledat, když už byla skutečně nalezena?

### Kapitola VI.

#### O anglické ústavě.

V každém státě je trojí moc: moc zákonodárná, moc výkonná v oboru práva mezinárodního a moc výkonná v oboru práva občanského.

Moc zákonodárná umožňuje panovníkovi nebo úředníkům vyhlášovat zákony platné pro určitou dobu nebo na-

vždycky, nebo opravovat, po případě odvolávat zákony již dané. Druhá moc mu umožňuje sjednávat mír nebo vyhlašovat válku, vysílat nebo přijímat vyslance, zajišťovat bezpečnost státu a čelit nepřátelským vpádům. Třetí moc mu umožňuje trestat zločiny nebo rozsuzovat spory jednotlivých občanů. Tuto poslední moc nazveme moci soudní, moc předtím uvedenou výkonnou mocí státní.

Politická svoboda se projevuje u každého občana duševním klidem, který přýští z jeho přesvědčení, že jeho život je bezpečný; aby každý občan požíval této svobody, musí být vláda taková, aby se nemusil jeden občan báti druhého.

Není svobody, jestliže táž osoba nebo týž úřad spojuje ve svých rukou moc zákonodárnou a moc výkonnou, protože vzniká obava, že monarcha nebo senát vyhlásí tyranské zákony a pak je bude tyransky prováděti.

Není svobody, jestliže není moc soudní oddělena od moci zákonodárné a výkonné. Kdyby byla moc soudní spojena s mocí zákonodárnou, byla by moc nad životem a svobodou občanů pouhou libovůlí, protože soudce by byl zároveň zákonodárcem. Kdyby byla moc soudní spojena s mocí výkonnou, soudce by mohl býti zároveň tyranem.

Všechno by bylo ztraceno, kdyby týž člověk nebo týž sbor předních občanů, ať už ze šlechticů, ať už z lidu, měl v ruce tuto trojí moc, totiž moc dávat zákony, moc vykonávat usnesení veřejná a moc soudit zločiny nebo spory jednotlivců.

Ve většině evropských království je systém vládní umírněný, protože panovník, který má v ruce moc zákonodárnou a výkonnou moc státní, ponechává vykonávání moci soudní svým poddaným. U Turků, u nichž je tato trojí moc spojena v ruce sultánových, vládne strašný despotismus.

V italských republikách, kde je spojena tato trojí moc v jedné rukách, je méně svobody než ve státech monar-

chických. Proto tam potřebuje vláda, aby se udržela, tak násilných prostředků, jakých používá vláda turecká; o tom svědčí státní inkvisitoři a schránka, kam může každý udat v jakoukoli hodinu vhodit svoje písemné udání<sup>1)</sup>.

Podívejme se nyní, jaké je asi postavení občanů v těchto republikách. Titíž úředníci, kteří bdí nad prováděním zákonů, mají všechnu zákonodárnou moc ve svých rukách. Všichni dohromady mohou podle své libosti zrušit stát: a protože mají kromě toho ještě moc soudní, mohou zničit každého občana, jak se jim zachce.

Veškerá moc je tam v jedné rukách; ačkoli tam není vnější viditelné známky, že je tam despotický vládce, každou chvíli se to tak jeví.

Proto panovníci, kteří se chtěli stát samovládci, soustředili nejprve na svou osobu všechny úřady; tak několik evropských králů soustředilo do svých rukou všechny důležité úřady ve svém státě.

Jsem přesvědčen, že vyslovený režim dědičné aristokracie, který vládne v italských republikách, neodpovídá, přesně despotismu, který vládne v Asii. Někdy mnoho úředníků oslabuje se navzájem; všichni šlechtici neslouží vždy témuž cíli; jsou tam různé soudy, které se navzájem omezují. Tak na příklad má Veliká rada v ruce zákonodárství, predagiové moc výkonnou a sbor čtyřiceti moc soudní. Chyba však je v tom, že tyto různé úřady vespolek souvisí, takže zde jde vlastně jen o jednu a tutéž moc.

Soudní moc se nesmí svěřit doživotnímu senátu, nýbrž musí být vykonávána osobami, které budou vybírány v určitém intervalu z lidu způsobem, který bude určen zákonem, a kteří tvoří soudní dvůr, který bude úřadovat tak dlouho, dokud to bude nutné.

<sup>1)</sup> Takové zřízení bylo v Benátkách (poznámka autorova).

Tím se stane takřka neviditelnou a neexistující soudní moc, která budí takovou hrůzu u lidí, jestliže nebude spojena s určitým stavem nebo s určitým povoláním. Nikdo nechce mít stále před očima soudce; každý se bojí úřadu, a ne úředníků.

Je také nutno, aby si zločinec při velikých hrdelních přích volil soudce souhlasně se zákonem; nebo aspoň aby mohl odmítnout z nich tolik, aby zůstali jen ti, kteří by vyhovovali.

Ostatní moc by mohla býti svěřena úředníkům nebo stálým sborům, protože se netýká jen jednotlivců a protože jedna moc je vlastně jen výrazem obecné vůle státu a druhá vykonáváním této obecné vůle.

Nemají-li však býti soudy trvalými institucemi, rozsudky jejich naproti tomu musí míti tak trvalou platnost, že by měly býti považovány za jakýsi zákon. Kdyby totiž rozsudky byly jen osobním míněním každého soudce, žádný člen společnosti by jasně nevěděl, jaké má k ní závazky.

Je také nutno, aby soudcové pocházeli z téže sociální vrstvy jako obžalovaný, nebo alespoň mu byli po této stránce rovni, aby si obžalovaný nemyslil, že upadl do rukou lidí, kteří mu chtějí sami ublížit.

Jestliže moc zákonodárná ponechává moci výkonné právo uvěznit občany, kteří mohou dát záruku za své chování, to už není svoboda; ledaže by byli zatčeni proto, aby bez odkladu se odpovídali ze žaloby, kterou zákon prohlašuje za velice důležitou; v tomto případě jsou vskutku svobodní, protože podléhají jen moci zákona.

Ale kdyby byla moc zákonodárná ohrožena spiknutím proti státu nebo dorozumíváním se s nepřitelem z vnějška, mohla by dovolit na krátkou a omezenou dobu moci výkonné, aby zatkla podezřelé občany; ti by však ztratili svobodu jen na určitý čas, a to v zájmu zachování všeobecné svobody na příští časy.

To je jediný rozumný prostředek, jak utvořiti protiváhu proti tyranskému úřadování eforů a benátských inkvizitorů, kteří si počínají také despoticky.

Protože se ve svobodném státě musí každý člověk, který má svobodnou duši, – tak se aspoň domníváme – nejprve sám ovládat, bylo by nutno, by lid jako celek měl moc zákonodárnou; poněvadž je to však ve velikých státech nemožné, a protože i v malých státech by nastaly v této věci nemalé potíže, musí lid vykonávat všechno, co by měl vykonávat přímo, prostřednictvím svých zástupců.

Známe daleko lépe potřeby našeho města než potřeby jiných měst a lépe posoudíme schopnost svých sousedů než schopnosti jiných spoluobčanů. Není tedy třeba, aby členové zákonodárného sboru byli vybíráni z celého národa; ale je nutno, aby v každém důležitém městě si zvolili obyvatelé svého zástupce.

Hlavní výhoda reprezentativního systému je ta, že zástupci lidu jsou schopni se zabývatí otázkami veřejnými. Lid toho schopen není; to je jedna z velikých závad demokracie.

Není potřebí, aby zástupcové lidu, kteří dostali všeobecné pokyny od těch, kteří je zvolili, dostali pokyny týkající se každého případu zvlášť, jak je tomu zvykem v německých sněmech. Je pravda, že tím by byl hlas poslanců přesnějším vyjádřením vůle národa; ale tento systém by způsobil nekonečné průtahy, a každý poslanec by se stal pánem všech ostatních; a ve velmi naléhavých okamžicích by mohla býti síla národa brzděna vrtochem jednoho člověka.

Když poslanci představují národ jako celek, jak to dobře vystihuje Sidney<sup>1)</sup>, – tak je tomu v Holandsku – musí skládati účty těm, kteří jim moc svěřili; něco jiného je, když se volí poslanci po městysech, jak je tomu v Anglii.

<sup>1)</sup> Algernon Sidney, anglický politik, autor politické rozpravy *Discourses concerning Government* [Rozhovory o vládě (1617–1683)].

Všichni občané ve všech okresech musí mít právo hlasovat při volbě svého zástupce; vyjímají se jen ti, kteří jsou tak málo inteligentní, že se pokládají za neschopné mít svou vlastní vůli.

Ve starých republikách se většinou páchala tato velká chyba: lid měl právo účastnit se aktivně rozhodování o věcech, které se měly udělat; a toho je lid naprosto neschopen. Do vlády má zasahovat jen tak, že si zvolí své zástupce; to zcela odpovídá jeho schopnostem. Vždyť jestliže málo lidí je s to přesně posoudit stupeň schopností lidí, každý je přece schopen celkově poznat, zdali je ten, kterého volí, uvědomělejší než většina ostatních.

Sbor zástupců lidu se nemá volit proto, aby se účastnil aktivního rozhodování, – to by ani nedovedl – nýbrž aby vydával zákony nebo aby dohlédl, zda byly dobře prováděny ty zákony, které vydal (a to právě může nejlépe dělat on sám).

Ve státě žijí vždy lidé, kteří vynikají rodem, bohatstvím nebo funkcemi; kdyby nebyl činěn rozdíl mezi nimi a lidem a kdyby měli jen jeden hlas jako všichni ostatní, všeobecná svoboda by byla pro ně otroctvím, a oni by neměli žádný zájem na tom, aby ji hájili, protože by většina rozhodnutí byla namířena proti nim. Účast, kterou by měli mít na zákonodárství, by měla proto být v poměru k významnému postavení, které mají ve státě: to se splní tehdy, utvoří-li se sbor, který by měl právo pozastavovat rozhodnutí lidu, jako by naopak lid měl právo pozastavovat rozhodnutí onoho sboru.

Tak bude moc zákonodárná svěřena sboru šlechticů a sboru, jehož zástupci budou voleni lidem; každý z těchto sborů bude odděleně zasedat a debatovat; a jejich zájmy budou tak odděleny.

Z trojí moci, o které jsme mluvili, je vlastně nejmenší moc soudní. Zbývá ještě dvojí moc; a protože právě tato

dvojí moc má zapotřebí usměrňování, hodí se k tomu výborně ta část zákonodárského sboru, která je složena ze šlechticů.

Zákonodárský sbor šlechtický musí být dědičný. Je svou podstatou první ve státě; proto musí mít hlavní zájem na tom, aby si zachoval své výsady, ačkoli jsou sebe nenáviděnější a nejvíce ohroženy ve svobodném státě.

Protože by však mohla dědičná moc svádět šlechtický sbor k tomu, aby dával přednost zvláštním osobním zájmům před zájmy lidu, musí mít ve věcech, kde by mohlo vzniknout nebezpečí, že bude podplacen (na příklad při zákonech týkajících se vybírání daní), jen moc pozastavovat zákony, nikoli je vydávat.

Mocí vydávat zákony nazývám právo nařizovat něco zákonem nebo opravovat zákonná nařízení jiným zákonem. Mocí pozastavovat zákony nazývám právo učinit neúčinným rozhodnutí někoho jiného; taková byla moc římských tribunů lidu. Ten, kdo má právo pozastavovat zákony, může mít také právo zákony schvalovat; pak je toto schválení jen prohlášením, že nepoužije své moci zákony pozastavovat.

Výkonná moc musí být v rukou jednoho panovníka, protože tato stránka vládnutí vyžaduje okamžitého provádění rozhodnutí; proto je lépe, je-li v rukou jednoho člověka než v rukou více lidí; naproti tomu všechno, co souvisí s mocí zákonodárnou, je lépe obstaráváno více osobami než osobou jednou.

Kdyby nebylo panovníka a výkonná moc byla svěřena určitému počtu lidí vybraných ze zákonodárského sboru, neexistovala by už svoboda, protože by byla dvojí moc spojena v jedné rukách, protože by tytéž osoby někdy měly nebo aspoň mohly mít účast na jedné i druhé moci.

Kdyby se zákonodárský sbor nesešel příliš dlouho, nebylo by už také svobody. Pak by se stala jedna z těchto dvou věcí: buď by už nebyly zákony, o kterých by se mělo rozho-

dovat, a pak by stát upadl do anarchie; nebo by rozhodování o zákonech vzala na sebe moc výkonná, a pak by to byl absolutismus.

Bylo by zbytečné, aby se zákonodárny sbor stále scházel. To by bylo nepohodlné zástupcům lidu a také by to příliš vadilo moci výkonné, která by ani tak nemyslela na to, jak provádět zákony, jako na to, jak hájit své výsady a právo provádět zákony.

Kromě toho kdyby zákonodárny sbor stále zasedal, musil by stále doplňovat počet svých členů zmenšený úmrtím; a kdyby byl zákonodárny sbor podplacen, nešlo by toto zlo odstranit. Když se stále mění zákonodárny sbory, lid, který má špatné mínění o dosavadním sboru, věří, že sbor, který bude zvolen, bude lepší; kdyby to však byl stále týž sbor, nevěřil by lid v žádný zákon jím navržený, kdyby jednou zjistil, že sbor je podplacen: pak by se lid buď proti němu rozzuřil, nebo by byl potom úplně lhostejný.

Zákonodárny sbor se nesmí scházet, jak se mu zachce, protože podle všeobecného mínění má takový sbor vůli jen tehdy, je-li shromážděn; kdyby se neshromáždil na základě jednomyslného usnesení, nebylo by možno říci, která jeho část je vlastně zákonodárným sborem, zdali ta, která se shromáždila, či ta, která nepřišla. Kdyby měl sbor právo se sám odročit, mohlo by se stát, že by se nikdy neodročil; to by ovšem bylo nebezpečné v případech, že by chtěl podlomit moc výkonnou. Ostatně je pro zasedání zákonodárneho sboru jedna doba vhodná, druhá méně vhodná; proto dobu i délku jeho zasedání musí určovat výkonná moc podle případů, které zná jen ona sama.

Nebude-li mít výkonná moc právo zastavit vykonávání usnesení zákonodárneho sboru, bude mít sbor moc despotickou, protože tím, že si bude moci dát udělit všechnu možnou moc, zničí každou druhou.

Naproti tomu nemusí však mít moc zákonodárna moc zastavit usnesení moci výkonné, protože je zbytečno ji omezovat, protože moc výkonná má už sama sebou určité hranice; kromě toho se moc výkonná uplatní sama od sebe jen v případech, které vyžadují rychlého zakročení. Moc římských tribunů lidu byla zhoubná tím, že zastavovala nejen usnesení moci zákonodárne, nýbrž také moci výkonné; to ovšem způsobilo veliké zmatky.

Nemá-li však mít zákonodárna moc ve svobodném státě právo zastavovat usnesení moci výkonné, má a musí naproti tomu mít právo zkoumat, jakým způsobem jsou prováděny zákony, které sama vydala; a to je výhodou takovéto vlády ve srovnání s vládou na Krétě nebo ve Spartě, kde kosmové a eforové neskládali vůbec účty ze své správy.

Ať už zákonodárna moc zkoumá cokoli, nesmí soudit chování toho, kdo bdí nad vykonáváním zákonů. Osoba takového úředníka musí být posvátná, protože je užitečný státu v tom smyslu, že bdí, aby se zákonodárny sbor nestal tyranem; vždý v tom okamžiku, kdy by takový úředník byl jím obžalován nebo souzen, přestala by ve skutečnosti existovat svoboda.

V takovýchto případech by stát nebyl monarchií, nýbrž nesvobodnou republikou, Když však ten, který bdí nad vykonáváním zákonů, nekoná svou povinnost, protože má špatné rádce, kteří nenávidí zákony, ačkoliv jsou ministry a ačkoli jim zákony jdou na ruku jako lidem, mohou být pohnáni k odpovědnosti a potrestáni.

Vláda, která má tuto možnost, je ve výhodě proti vládě v Gnidu<sup>1)</sup>, kde zákony nedovolovaly, aby byli k odpovědnosti pohnáni amymonové<sup>2)</sup>, když vypršel čas jejich úřadování, takže se lid nemohl přesvědčit o nesprávnostech, které proti němu páchali.

<sup>1)</sup> Město v Karii na západním pobřeží Malé Asie.

<sup>2)</sup> Nejvyšší úředníci volení každý rok.

Ačkoliv nemá být obyčejně moc soudní spojena s žádnou částí moci zákonodárné, přece se z tohoto pravidla vyjmají tři případy, které jsou oprávněny, protože se musí brát zvláštní, zřetel k tomu, kdo má být souzen.

Mocní ve státě jsou vždy vystaveni závistí; kdyby byli souzeni lidem, mohli by se octnout ve vážném nebezpečí a neměli by výsadu, kterou má i ten nejneznámější občan svobodného státu, totiž být souzen sobě rovnými. Proto nesmí býti šlechtici souzeni před obyčejnými soudy lidovými, nýbrž jen tou částí zákonodárného sboru, kterou tvoří šlechtici.

Mohlo by se stát, že by byl zákon, který je prozíravý, ale také zároveň slepý, příliš přísný v určitých případech. Stálí soudcové jsou, jak jsme již řekli, jen ústa, která citují text zákona, lidé bez vůle, kteří nemohou zmírnit moc ani přísnost zákonů. Ta část zákonodárného sboru, která v určitých případech, o kterých jsme předtím mluvili, funguje jako soud, může zastávat takovou funkci i v tomto případě; má svrchovanou moc, aby zmírnila přísnost zákona v zájmu samého zákona tím, že se vysloví s menší přísností než sám zákon.

Mohlo by se také stát, že by některý z občanů porušil ve veřejném životě práva lidu a spáchal zločiny, které by úředníci nemohli nebo nechtěli potrestat. Zpravidla nemůže zákonodárný sbor soudit, tím méně v takovémto zvláštním případě, kde představuje stranu interesovanou, totiž lid. Může proto být jen žalobcem. Ale před jakým soudem bude žalovat? Poniží se před soudy, které jsou mu jaksi podřízeny a jsou obsazeny lidmi, kteří jsou vybráni z národa zrovna tak jako zákonodárci a kteří by podléhali vlivu tak mocného žalobce? Nikoli; je naopak nutno, aby pro zachování důstojnosti lidu a pro bezpečnost provinivšího se jednotlivce podala ta část zákonodárného sboru, která je složena ze zástupců lidu, žalobu u části zákonodárného sbo-

ru složené ze šlechticů, která nemá ani tytéž zájmy ani tytéž sklony.

Takováto vláda má výhody ve srovnání se starými republikami, kde vládl ten zlořád, že lid byl zároveň soudcem i žalobcem

Výkonná moc se musí účastnit, jak jsme již řekli, vydávání zákonů svou mocí pozastavovat zákony; jinak bude brzy zbavena svých výsad. Jestliže se však bude moc zákonodárná plést do moci výkonné, bude také veta po moci výkonné.

Kdyby se monarcha účastnil činnosti zákonodárné tím, že by sám vydával zákony, přestala by svoboda existovat. Ale protože musí mít účast na zákonodárné činnosti, aby se mohl hájit, musí tak učinit tak, že uplatňuje svou moc pozastavovat zákony.

Příčinou změny vládního systému v Římě bylo to, že senát, který měl část výkonné moci, a úřady, které měly zase moc druhou, neměly právo pozastavovat zákony, kteréžto právo lid měl.

Taková je základní ústava státu, o kterém mluvíme: zákonodárný sbor se v něm skládá ze dvou částí, z nichž jedna drží na uzdě druhou tím, že má moc pozastavovat zákony. Obě dvě jsou vázány mocí výkonnou, a ta zase je vázána mocí zákonodárnou.

Tato trojí moc takto rozdělená by měla mít za následek úplný klid nebo dokonce i nečinnost. Protože jsou však puženy přirozeným vývojem věci k činnosti, jsou nuceny společně se podporovat.

Protože výkonná moc se účastní zákonodárné činnosti jen svou mocí pozastavovat zákony, nemůže se účastnit debaty o veřejných věcech. Vůbec ani nepotřebuje navrhovat zákony, protože se může kdykoliv proti nim postavit a zamítnout provádění usnesení, která podle jejího mínění neměla být učiněna.

V některých starověkých republikách, kde se lid jako celek účastnil projednávání veřejných věcí, bylo samozřejmé, že moc výkonná mohla navrhnout a projednávat tyto věci; jinak by byl nastal v rozhodování o nich strašný zmatek.

Jestliže bude výkonná moc vydávat zákony o vybírání daní jinak než tím, že se proti nim nepostaví, přestane již svoboda existovat, protože se moc výkonná stane mocí zákonodárnou v nejdůležitější stránce zákonodárné činnosti.

Jestliže vydá zákonodárná moc zákony o vybírání daní, které mají platit navždy a ne snad jen rok od roku, je v nebezpečí, že ztratí svou svobodu, protože už na ní nebude závislá moc výkonná; vždyť zná-li někdo právo platící i v budoucnosti, je mu zcela jedno, má-li je sám od sebe nebo od někoho jiného. Zrovna tomu tak bude, vydá-li zákony platící provždy (a ne rok od roku) ve věci válečných sil pozemních a námořních, které musí svěřit moci výkonné.

Aby ten, kdo má v ruce moc výkonnou, nemohl nikoho utlačovat, musí být armáda, která se jí svěří, lidová a musí být proniknuta tímž duchem jako lid, jak tomu bylo v Římě až do časů Mariovy<sup>1)</sup>. A aby tomu bylo vskutku tak, máme po ruce dva prostředky: jednak ti, kteří slouží v armádě, musí býti dosti čestní, aby odpovídali za své chování ostatním občanům, a aby byli povinni sloužit jen rok, jak se to dělalo v Římě; je-li vojsko stálé, musí být zákonodárná moc dosti silná, aby je rozpustila, jakmile to uzná za vhodné; vojáci musí pak bydlet s občany a nesmějí mít ani oddělené tábory ani kasárny ani pevnosti.

Když je vojska jednou ustaveno, nesmí záviset přímo na zákonodárné moci, ale na moci výkonné, a to proto, že jeho posláním je jednat a ne debatovat.

Už je taková povaha lidí, že si více cení odvahy než bázlivosti, rychlého jednání než rozvážlivosti, síly více než rad.

<sup>1)</sup> Vojevůdce a konsul římský (156-86 př. Kr.), který zreformoval římské vojsko.

Vojsko bude mít vždy v neúctě senát a bude si vážit svých důstojníků. Nikdy nebude dbát rozkazů, které mu dá sbor lidí, které bude pokládat za bázlivé, a proto nehodné mu rozkazovat. Proto jakmile se dostane vojsko do vylučné závislosti na zákonodárném sboru, vláda se promění ve vládu vojenskou. Jestliže se někdy stal pravý opak, stalo se tak jen shodou okolností, buďže vojsko stálo stranou, buďže se skládalo z několika skupin závislých na jednotlivých provinciích, nebo hlavní město mělo tak výhodnou polohu, že se dalo hájit jen přírodní polohou, takže v něm vojsko ani nebylo.

Holandsko je v této věci bezpečnější než Benátky; zaplavilo by vzbouřené vojsko a umožnilo hladu. Vojsko není tam ve městech, která by je mohla živit; proto jeho stravování není nijak výborné.

Jestliže v případě, že vojsko je ovládáno zákonodárnou mocí, zabrání zvláštní sběh okolností, že se vláda nepromění ve vládu vojenskou, nastanou jiné potíže; buď vojsko povalí vládu nebo vláda silně oslabí vojsko.

Toto oslabení bude mít vážnou příčinu, nastane totiž tehdy, bude-li vláda příliš slabá.

Budete-li číst obdivuhodné dílo Tacitovo o mravech Germánů, zjistíte, že od nich převzali Angličané mnohé názory na vládu. Tento krásný systém vládní vznikl v lesích.

Protože všechny lidské věci mají jednu svůj konec, také stát, o kterém mluvíme, ztratí jednu svobodu. Řím, Sparta a Karthago také zahynuly. I tento stát zahyne, až moc zákonodárná bude zkaženější než moc výkonná.

Není mou povinností zkoumat, zdali se i nyní těší Angličané této svobodě čili nic. Stačí, řeknu-li, že je jejich zákony zajištěna; a to mi stačí.

Tímto vypravováním nechci zlehčovati ostatní systémy vládní ani nechci říci, že tato veliká politická svoboda musí vzbudit rozhořčení těch, kteří požívají jen svobody částeč-

né. Jak bych to mohl říci já, který se domnívám, že i přílišná rozumnost není vždy žádoucí a že lidé vždy spíše snesou prostřednost než výstřednost?

Harrington ve svém díle *Oceana*<sup>1)</sup> také zkoumal, až do jaké míry může ústava dáti svobodu. Ale o něm se možno vyjádřit, že hledal tuto svobodu, ač ji neznal, a že vystavěl *Chalkedon*<sup>2)</sup>, když měl před očima břeh s Byzancí.

## Kapitola VII.

### O monarchiích, které známe.

Monarchie, které známe, nemají jako ty monarchie, o kterých jsme právě mluvili, za svůj přímý cíl svobodu; cílem jejich je jen sláva občanů, státu a panovníka. Přece však z této slávy vyplývá určitý smysl pro svobodu, který může mít v těchto státech také blahodárny účinek a může přispět ke štěstí občanů zrovna tak jako samotná svoboda.

Trojí moc tam není tak rozdělena, a spojena jako v ústavě, o které jsme mluvili. Je tam rozdělena jinak, podle toho, zdali je v nich větší nebo menší politická svoboda; vždyť kdyby nebylo v monarchii aspoň trochu svobody, proměnila by se ve stát despotický.

## Kapitola VIII.

### Proč Řekové a Římané neměli zcela jasnou představu o monarchii.

Starí Řekové a Římané neznali vládu, která by spočívala na šlechtě; zrovna tak neznali vládu, která by spočívala na zákonodárném sboru skládajícím se ze zástupců národa. Staré řecké a italské republiky byla města, z nichž každé mělo svou vládu a v nichž všichni občané sídlili uvnitř

<sup>1)</sup> Upton Harrington (1611–1677) načrtl v politickém románu *Oceana* ideální stát.

<sup>2)</sup> Staré řecké město na Bosporu.

městských hradeb. Dříve než Římané pohltili všechny tyto republiky, téměř nikde nebyl král, ani v Itálii ani v Gallii, ani ve Španělsku ani v Německu. Všude byly drobné národy a drobné republiky. Také Afrika byla v područí veliké republiky; Malá Asie byla ovládána řeckými koloniemi. Nebylo tedy příkladu pro poslance měst ani pro shromáždění stavů; muselo se jít až do Persie, abychom našli stát ovládaný jednotlivcem.

Je pravda, že už tehdy existovaly federativní republiky; několik měst vysílalo své poslance do společného shromáždění. Ale jsem přesvědčen, že nebylo takové monarchie, o níž jsme nedávno mluvili.

První jakási monarchie, kterou známe, se vytvořila takto: Germánské národy, které dobyly římské říše, byly, jak víme, svobodné. O tom se můžeme přesvědčit, nahlédneme-li do Tacitovy Germanie. Dobyvatelé se rozšířili po římské říši; osídlili venkov, zřídka města. Dokud byli v Germanii, mohl se celý národ vespolek shromáždit; když však byli rozptýleni po dobytých zemích, nemohli už tak učinit. Národ si však musil pohovořit o svých veřejných věcech tak, jak to dělal před dobytím římské říše; tentokrát to udělal pomocí svých zástupců. Takový je původ gotského systému vládního. Zprvu to byla směs vlády aristokratické a monarchické. Byla v tom jedna závada, a to ta, že obyčejný lid tam byl otrokem; tento systém měl však v sobě mnoho dobrého, takže se mohl zlepšit. Pak vznikl zvyk dávat poddanému lidu svobodu; a tak se brzy objevily vedle sebe občanská svoboda lidu, výsady šlechty a kněžstva a moc královská. Domnívám se, že nebylo na zemi vládního systému, který by byl tak mírný, jak tomu bylo v zemích evropských, ve kterých tam vládl tento systém gotský. Je podivuhodné, že úpadek vládního systému u vítězného národa vytvořil nejlepší vládní systém, jaký si kdy mohli lidé vymyslet.